

توصیف ساختار زبان لکی

دکتر فرامرز شهسواری

انتشارات طاق بستان

۱۳۹۴

سرشناسه: شهسواری، فرامرز، ۱۳۴۸
عنوان و نام پدیدآور: توصیف ساختار زبان لکی
مشخصات نشر: کرمانشاه: طاق بستان، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۲۰۴ص، مصور، رقعی.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۰-۳۵۷-۴
شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۵۷۴۶۷

انتشارات طاق بستان

- عنوان: توصیف ساختار زبان لکی
- مؤلف: فرامرز شهسواری
- ناشر: طاق بستان
- نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۴- کرمانشاه
- شمارگان: ۱۱۰۰
- قطع: رقعی، ۲۰۴ص
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۰-۳۵۷-۴
- قیمت: ۹۰۰۰ تومان

کرمانشاه: خیابان آیت اله کاشانی (میراعظم) روبروی هتل بیستون

تلفن: ۰۸۳۳۷۲۹۱۷۳۲ فاکس: ۷۲۷۱۶۴۳

Email: Taghbostan_book@gmail.com

فهرست

مقدمه.....	۱
فصل اول: کلیات.....	۱
۱- کلیات.....	۳
۱-۱- حوزه‌های جغرافیایی.....	۵
۲- ۱- لکی چگونه زبانی است؟.....	۶
۱-۲-۱- ویژگی‌های دستوری (Syntactic Features).....	۶
۱-۲-۲- ویژگی‌های دیگر.....	۱۰
۱-۳- واج‌های زبان لکی.....	۱۰
۱-۴- انواع هجا.....	۱۳
فصل دوم: اسم، گروه اسمی.....	۱۷
۲- اسم، گروه اسمی.....	۱۹
۲-۱- وابسته‌های پیشین.....	۱۹
۲-۱-۱- صفت اشاره.....	۱۹
۲-۱-۲- صفت عالی.....	۲۱
۲-۱-۳- صفت شمارشی.....	۲۲
۲-۱-۴- صفت مبهم.....	۲۲

۲۳.....	۲-۱-۵- صفت تعجبی
۲۴.....	۲-۲- وابسته‌های پسین
۲۴.....	۲-۲-۱- اسم
۲۴.....	۲-۲-۲- صفت
۲۷.....	۲-۳- نقش گروه‌های اسمی
۲۸.....	۲-۳-۱- نهاد
۲۸.....	۲-۳-۲- مفعول
۲۸.....	۲-۳-۳- مسند
۲۹.....	۲-۳-۴- قید
۲۹.....	۲-۳-۵- تمیز
۳۰.....	۲-۴- ساختار مفعول
۳۵.....	فصل سوم: ضمیر
۳۷.....	۳- ضمیر
۳۷.....	۳-۱- انواع ضمیر
۳۷.....	۳-۱-۱- ضمیرهای شخصی
۳۷.....	۳-۱-۱-۱- ضمیرهای منفصل
۳۹.....	۳-۱-۱-۲- ضمیر متصل
۴۳.....	۳-۱-۲- ضمیر مشترک

۳-۱-۳- ضمیر اشاره.....	۴۴
۳-۱-۳-۱- ضمیر اشاره در نقش نهاد.....	۴۴
۳-۱-۳-۲- ضمیر اشاره در نقش مفعول.....	۴۵
۳-۱-۳-۳- ضمیر اشاره در نقش وابسته‌ی پسین گروه اسمی.....	۴۵
۳-۱-۳-۴- ضمیر اشاره در نقش متمم.....	۴۵
فصل چهارم: صفت (Adjective).....	
۴- صفت.....	۴۹
۴-۱- انواع صفت.....	۴۹
۴-۱-۱- صفت‌های پیشین.....	۵۰
۴-۱-۱-۱- صفت اشاره.....	۵۰
۴-۱-۱-۲- صفت تعجبی.....	۵۱
۴-۱-۱-۳- صفت پریشی.....	۵۲
۴-۱-۱-۴- صفت مبهم.....	۵۲
۴-۱-۱-۵- صفت شمارشی.....	۵۳
۴-۱-۱-۶- صفت عالی.....	۵۴
۴-۱-۲- صفت پسین.....	۵۴
۴-۱-۲-۱- صفت ساده.....	۵۴
۴-۲- نقش صفت یا گروه صفتی.....	۵۵

فصل پنجم: قید ۵۷

۵- قید ۵۹

۵-۱- قید در نقش وابسته ۵۹

۵-۱-۱- قید وابسته به فعل ۵۹

۵-۱-۲- قید وابسته به صفت ۶۰

۵-۱-۳- قید وابسته به مسند ۶۰

۵-۱-۴- قید وابسته به قید دیگر ۶۱

۵-۱-۵- قید وابسته به تمیز ۶۱

۵-۲- توضیحاتی در مورد قید ۶۲

۵-۲-۱- قید مختص ۶۲

۵-۲-۲- قید مشترک ۶۴

۵-۳- انواع قید از نظر معنی ۶۶

۵-۳-۱- قید زمان ۶۶

۵-۳-۲- قید مکان ۶۶

۵-۳-۳- قید مقدار ۶۷

۵-۳-۴- قید کیفیت ۶۷

۵-۳-۵- قید حالت ۶۷

۵-۳-۶- قید تأسّف ۶۸

۶۸	۵-۳-۷ قید تعجب.....
۶۸	۵-۳-۸ قید تصدیق و تأکید.....
۶۹	۵-۳-۹ قید پرسش.....
۶۹	۵-۳-۱۰ قید شک و تردید.....
۷۰	۵-۴ جای قید در جمله.....
۷۳	فصل ششم: فعل.....
۷۵	۶- فعل.....
۷۶	۶-۱ بن ماضی.....
۷۶	۶-۱-۱ کاربرد بن ماضی.....
۷۷	۶-۲ بن مضارع.....
۷۷	۶-۳ صورت‌های با قاعده Regular forms.....
۷۹	۶-۴ صورت‌های بی‌قاعده Irregular forms.....
۸۱	۵-۶ شناسه.....
۸۲	۵-۱ شناسه‌های ماضی.....
۸۴	۵-۲ شناسه‌های مضارع.....
۸۵	۶-۶ فعل لازم و متعدی.....
۸۵	۶-۱ فعل لازم.....
۸۹	۶-۲ فعل متعدی.....

- ۶-۷ فعل ماضی ۹۱
- ۶-۷-۱ ماضی ساده ۹۱
- ۶-۷-۲ ماضی استمراری ۹۴
- ۶-۷-۳ ماضی نقلی ۹۶
- ۶-۷-۴ ماضی بعید ۱۰۳
- ۶-۷-۵ ماضی التزامی ۱۰۷
- ۶-۷-۶ ماضی مستمر ۱۰۹
- ۶-۸ فعل مضارع ۱۱۲
- ۶-۸-۱ مضارع اخباری ۱۱۲
- ۶-۸-۲ مضارع التزامی ۱۱۶
- ۶-۸-۳ مضارع مستمر ۱۲۰
- ۶-۹ فعل امر ۱۲۳
- ۶-۹-۱ صورهای با قاعده‌ی فعل امر ۱۲۴
- ۶-۹-۲ صورتهای بی قاعده‌ی فعل امر ۱۲۵
- ۶-۱۰ فعل نهی ۱۲۶
- ۶-۱۱ تابع پذیر ۱۲۷
- ۶-۱۲ منفی کردن فعل‌ها ۱۲۹
- ۶-۱۳ ساخت مجهول (فعل مجهول) ۱۳۱

۱۴-۶- انواع فعل از نظر ساخت..... ۱۳۶

۱۴-۱-۶ فعل ساده..... ۱۳۶

۱۴-۲-۶ فعل پیشوندی..... ۱۳۶

۱۴-۳-۶ فعل مرکب..... ۱۳۷

۱۴-۴-۶ عبارت فعلی..... ۱۴۲

فصل هفتم: حروف (نقش نماها) prepositions ... ۱۴۵

۷- حروف..... ۱۴۷

فصل هشتم: جمله ۱۵۷

۸- جمله..... ۱۵۹

۱- ۸- جمله‌ی خبری..... ۱۵۹

۲- ۸- جمله‌ی پرسشی..... ۱۶۰

۳- ۸- جمله‌ی عاطفی..... ۱۶۱

۴- ۸- جمله‌ی امری..... ۱۶۲

۵- ۸- جمله‌ی شرطی..... ۱۶۲

۶- ۸- جمله‌ی مستقیم..... ۱۶۳

۷- ۸- جمله‌ی غیر مستقیم..... ۱۶۴

۸- ۸- جمله‌ی فعلی..... ۱۶۵

۹- ۸- جمله‌ی اسنادی..... ۱۶۷

- ۱۰- ۸- جمله‌ی بی‌فعل ۱۶۸
- ۱۱- ۸- جمله‌ی سادہ ۱۶۸
- ۱۲- ۸- جمله‌ی مستقل یا کامل ۱۶۸
- ۱۳- ۸- جمله‌ی ناقص ۱۶۹
- ۱۴- ۸- جمله‌ی مثبت ۱۶۹
- ۱۵- ۸- جمله‌ی منفی ۱۷۰
- ۱۶- ۸- جمله‌ی معترضہ ۱۷۹
- ۱۷- ۸- جمله‌ی مرکب ۱۷۱
- پیوست (نقشہ‌ی مناطق لک زبان) ۱۷۵
- منابع ۱۸۳

مقدمه

زبان انسان همواره از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. در دستورهای سنتی بیشتر تأکید بر شکل نوشتاری زبان و تجویز قواعدی براساس متون کلاسیک زبان (فارسی) است. این گروه از دستور نویسندگان از این نکته مهم غافل بوده‌اند که ملاک کاربرد زبان در یک جامعه‌ی زبانی، سخن‌گویان بومی زبان است و دستور، در حقیقت بیان این شیوه‌ی کاربرد واژگان است نه آن که مقولات زبان‌های بیگانه را در زبان تجویز کرد، این امر یکی از معایب بزرگ دستورهای سنتی بوده است، اما دستور نویسانی که بر اساس اصول زبان شناسی، تألیفات خود را به رشته‌ی تحریر در آورده‌اند، کاربرد کنونی زبان در یک جامعه‌ی زبانی، به عنوان یک اصل کلی، اساس کار خود قرار می‌دهند. مثلاً در مورد زبان فارسی که دارای شکل‌ها و گونه‌های متفاوتی است، که هر کدام براساس آن گونه‌ی خاص به انواع مختلفی تقسیم می‌شود؛ گونه‌های فارسی از نظر زمان، مکان، تعلیم و تربیت، رابطه‌ی اجتماعی و وسیله‌ی بیان، که هر کدام از این‌ها نیز به زیر مجموعه‌های متفاوتی تقسیم می‌شوند.

معمولاً در توصیف زبان، تئوری‌های مختلفی به عنوان مبنا، اساس کار دستورنویس قرار می‌گیرد که یک زبان را براساس آن نظریه‌ی خاص توصیف می‌کنند. البته در این‌جا قصد پرداختن به چنین مواردی را نداریم بلکه هدف اصلی آن است تا خوانندگان با اصول کلی زبان لکی و توصیف آن آشنا شوند، هرچند در مواردی از اصول کلی زبان‌شناسی به خصوص دستور گشتاری - زایشی برای بیان بعضی مفاهیم استفاده شده است اما باید توجه داشت به کاربردن هر نظریه‌ای مستلزم آشنایی کامل با ساختار زبان و نظریه‌ی نحوی‌ای است که برای توصیف، مورد استفاده قرار می‌گیرد. بنابراین زبانی که هنوز از نظر توصیف مفاهیم بنیادی مجهول مانده نمی‌توان فلان یا بمان نظریه را در مورد آن به کار برد.

گونه، لهجه، گویش

در مورد این اصطلاحات در کتاب‌های زبان‌شناسی مطالب زیادی مطرح شده و در مورد هر کدام به تفصیل بحث‌های فراوانی صورت گرفته است. در مورد گونه‌ی زبانی مطالبی در بالا مطرح شد، اما این که گویش چیست و فرق آن با زبان چگونه است باز اظهار نظرهای متفاوت است. گویش بیشتر به خاستگاه اجتماعی و به کارگیری زبان توسط طبقات مختلف جامعه مربوط است. همچنین می‌توان گفت گویش‌ها در نوع خود زبان‌های مستقلی هستند.

لهجه معمولاً شکلی از زبان است که فقط در تلفظ با هم تفاوت دارد. مانند زبان فارسی که به لهجه‌های تهرانی، اصفهانی، مشهدی، کرمانشاهی و... تقسیم می‌شود یعنی؛ به محض روبرو شدن با مردم این شهرها و

گوش دادن به سخنان آن‌ها، فرد در می‌یابد که شیوه بیان و تلفظ آن‌ها چگونه است، البته گویش‌های بومی در این امر بی‌تأثیر نیست.

در مورد زبان‌های ایرانی، بعضاً در کتاب‌های زبان‌شناسی عنوان گویش مطرح شده است. هرچند که این اصطلاح در مورد آنان به هیچ عنوان نادرست نیست اما یک واقعیت را باید در نظر داشت و آن، این است که خود این گویش‌ها در نوع خود زبان‌های مستقلی هستند و تقسیم‌بندی‌های زبانی در مورد آن‌ها از نظر گونه، لهجه و گویش کاملاً صدق می‌کند. لذا هرچه به ادوار تاریخی آن‌ها توجه کنیم همگی به اصل اولیه‌ی خود، یعنی ایرانی باستان بر می‌گردند. به عنوان مثال زبان لکی که در این کتاب مورد بررسی قرار گرفته است در مورد آن می‌توان هم اصطلاح "گویش" و هم "زبان" را به کار برد و اگر هنگام خواندن کتاب حاضر این دو اصطلاح به کاربرده شده است، ناظر به این ویژگی زبان است. نکته‌ی دیگری که باید به آن توجه داشت این است که خود زبان لکی دارای لهجه‌های متفاوتی است؛ مانند لهجه‌های کوه‌دشت، الشتر، هرسین، کاکاوند، عثمانوند و... که اگر چه در این مناطق کاربرد زبان از نظر تلفظ و بعضاً واژگان و نحو زبان تفاوت‌هایی وجود دارد اما وجود این گونه تفاوت‌ها به هیچ وجه به ژرف ساخت زبان لکی و توصیف مفاهیم بنیادین آن آسیبی نمی‌رساند، لذا تا حد امکان سعی شده است که این تفاوت‌ها نیز توضیح داده شود.

از جمله مشکلاتی که در این زمینه وجود دارد این است که نرم زبانی را کدام منطقه یا شهرستان در نظر بگیریم تا سایر لهجه‌ها را نسبت به آن بسنجیم. باز در این مورد نیز به طور قطع نمی‌توان اظهار نظر کرد و هر کدام در نوع خود از نظر مطالعات زبانی حائز اهمیت هستند، لذا در این جا سعی شده است تا برای هر کدام از مقوله‌های واژگانی از قبیل اسم، فعل،

ضمیر و... مثال‌های متعدد بیان شود تا خوانندگان با قوانین و شیوه‌ی کاربرد آن‌ها آشنا شوند. موارد استثنا نیز در پاورقی و در پاره‌ای موارد درخود متن به طور کامل توضیح داده شده است.

در خاتمه برخود لازم می‌دانم از زحمات و بردباری‌های ارزنده دوستانی که به نحوی در تدوین این کتاب راهنمایی‌ها و مطالب مفیدی را یادآوری نموده‌اند صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم به خصوص جناب آقای پروفسور اساتوریان، رییس دیارتمان زبان‌شناسی تطبیقی دانشگاه دولتی ایروان، پروفسور روبن غازاریان، دکتر وارطان وسکانیان استاد زبان‌های ایرانی، دکتر هاسمیک گروسیان، وحید رنجبر، حشمت‌اله رنجبر، سرهنگ مظفر امیری، سهراب نورعلی، عبدالرضا محسن‌پور، مراد کریمی‌موسی، راضیه کرم‌الهی، پروین امیری، منوچهر فولادوند، عبدالسعید حقیقی، کسه کاظمی، کیومرث حیدریان، غلامعلی شرفی، زرعلی ابدالی، محمد ابدالی، مراد مهدیان، زنگی‌وند، عباداله علیرضاپور، علی منتی، اسد پرویزی، حسن بابایی‌مهر، علی میرزایی، ولی کیانی‌پور و....

فرامرز شهسواری، اردیبهشت ۸۶

کرمانشاه - ایران

fshahsavari@yahoo.com